

DS

75 095 2

030041177

COBISS

ČIJI DAN
ZA POGOZDOVANJE

II. DEL

LJUBLJANA 1938

ZALOŽILA KRALJEVSKA BANSKA UPRAVA DRAVSKE BANOVINE

NARODNA IN UNIVERZITETNA KNJARNICA

Vsebina II. dela:

Dečji dan za pogoždovanje

II. del

Sestavil ing. Viktor Novak

Ljubljana 1938

Založila kraljevska banska uprava dravske banovine

Dečji dan
za pogozdovanje

75093₁₂

03004177

Ljubljana 1988

Narodna in univerzitetna knjižnica Ljubljana

Vsebina II. dela :

	Stran
I. O dosedanjem razvoju dečjih dni za pogozdovanje	5
II. Za napredek gozdnega gospodarstva	9
1. Gojite in sekajte gozdove umno!	9
2. Ohranite in zboljšujte gozdna tla!	10
3. Čistite in redčite gozd pravilno!	12
4. Pospešujte prirast lesa!	13
5. O izbiri drevesnih vrst	14
III. Navodilo za pogozdovanje s setvijo	20

I. del

navodil »Dečji dan za pogozdovanje« je izšel leta 1936.
s sledečo vsebino:

- I. Namen dečjega dneva za pogozdovanje.
- II. Važnost gozdov, kako jih varujemo, vzgajamo in ustanavljamo.
- III. Navodila za prireditev in izvedbo dečjega dne za pogozdovanje.
 1. Priprava.
 2. Na dan pogozdovanja.
 3. Po dečjem dnevu.

I.

O dosedanjem razvoju dečjih dni za pogozdovanje

Dečje dneve za pogozdovanje imenujemo one dneve, ob katerih učenci ene ali več šol skupno pogozdujejo sečine in goličave. Delo nadzorujejo učitelji po navodilih gozdarjev, sodelujejo pa lahko tudi druge odrasle osebe. Za šolsko mladino so to slavnostni dnevi v prosti naravi. Združeni so s predavanji o važnosti gozda, z resnim delom in z veselim petjem. Namen prireditve teh dnevov je predvsem vzgojen: mladina naj vzljubi gozd in naj dobi veselje do resnega dela. Prireditve pa imajo tudi praktičen pomen. Otroci se navadijo gozd zasajati ter negovati in opravljajo s pogozdovanjem obče koristno delo.

Na Francoskem je bilo že pred svetovno vojno v navadi, da se je šolska mladina zbirala v krožke in pogozdovala goljave in poseke pod vodstvom učiteljev in gozdarjev. Pri tem je deca spoznavala potek stvarjanja v naravi, proučevala je gozdno rastlinstvo, njegovo rast in njegov boj za obstanek. Otroci so dobivali smisel za gojitev gozdov in so doumeli, kako važne naloge vrše gozdovi v ravnovesju narave in kako širijo blagostanje, zdravje in lepoto v pokrajini.

Dasi je kazalo pogozdovanje z mladino lepe uspehe, vendar pri nas dolgo ni našlo posnemanja. Šele leta 1926. smo jeli po vsej državi uvajati prireditve dečjih dni za pogozdovanje.

V tedanji ljubljanski in mariborski oblasti so se gozdarji pri občnih upravnih oblastvih z vnemo zavzeli za to akcijo in učiteljstvo jim je z največjim razumevanjem pomagalo pri organizaciji posameznih prireditvev. Pojavili so se sicer malodušni glasovi, ki

so prerokovali, da bodo taka pogozdovanja prinesla več škode kakor koristi, in ki so dvomili, če bodo sploh izvedljiva. Kljub temu pa se je vršilo že prvo leto 40 dečjih dnevov in posadilo 131.000 gozdnih drevesc.

V naslednjih šestih letih (1927. do 1932.) je v obeh slovenskih oblasteh oziroma v dravski banovini valovalo število prireditev letno med 70 in 170. Sadik je bilo posajenih najmanj leta 1932. (65.000), največ pa leta 1931. (210.000). Čeprav so nekatera leta kazala, da bodo pogozdovanja s šolami prenehala, so se vendar obdržala in navzlic različnim zaprekam in neprilikam vršila vsako leto. Hvala za to gre predvsem nekaterim gozdarjem in učiteljem, ki so pravočasno opazili blagodejni vpliv prireditev na mladino, ki so prav cenili dejanske koristi teh pogozdovanj in ki so započeto delo žilavo in nesebično nadaljevali v prid posameznikom in skupnosti.

Od leta 1933., ko smo pričeli podatke o prireditvah dečjega dne sistematično zbirati, se kaže razveseljivo naraščanje prireditev, ki jih je bilo zaporedoma v posameznih letih od 1933. do 1937.: 228, 281, 379, 539 in 507.

Mladinskega pogozdovanja se je udeležilo

leta:	učencev:	učiteljev:	gozdarjev:
1933.	12.100	nad 230	84
1934.	15.800	nad 370	93
1935.	20.800	665	182
1936.	31.800	800	249
1937.	25.900	672	269

Učenci so pogozdili v letu

1933. s 174.000 gozdnimi sadikami	31 ha	praznega sveta
1934. z 213.000	60	„ „ „
1935. s 300.000	75	„ „ „
1936. s 411.000	97	„ „ „
1937. s 364.000	92	„ „ „

Prvotno je bilo prirejanje dečjih dni omejeno na 7. april. Kmalu pa se je izkazalo, da točno odrejen

rok ovira razvoj te akcije, ker ne upošteva vremen-
skih in krajevnih razmer in drugih okoliščin, ki
včasih onemogočajo pogozdovanje. Zato sedaj dečji
dnevi niso vezani na gotov rok in se vrše ob času,
ki obeta dobre uspehe. Od leta 1935. se prirejajo
dečji dnevi tudi jeseni. Pri jesenskih pogozdovanjih
otroci niso samo sadili gozdnih drevesc, ampak so
tudi sejali semenje gozdnih dreves. Ravno zaradi
tega imajo jesenski dečji dnevi poseben pomen, ker
so pripravni za setev.

Če razglabljam, kakšne uspehe so imele dosedaj
prireditve dečjega dneva, moramo ločiti njih vzgojno-
propagandni namen od dejanskih koristi, ki so jih
izkazale našemu gospodarstvu.

O uspehih na vzgojnem polju bi bilo danes še
prezgodaj izreči zadnjo besedo. Opažamo pa, da raste
med učenci, učitelji in starši šolskih otrok zanimanje
za gozd in za vse, kar je ž njim v zvezi. To je povsem
razumljivo, saj je bilo od leta 1926. do 1938. nad
2.700 šolskih pogozdovanj. Nadalje se da sklepati tudi
iz šolarskih nalog, ki so jih poslale nekatere šole
gozdarskim oblastem, da se lepo izvedeno pogozdo-
vanje v prosti naravi globoko vtisne v spomin mla-
dih src.

Praktične koristi, ki so jih imele prireditve
dečjih dni, so dobro vidne. Od uvedbe leta 1926. do
sedaj so šolski otroci pogozdili okoli 590 ha in posa-
dili nad dva in četrt milijona gozdnih drevesc. Manjše
površine, ki so bile pogozdene s pomočjo šolske mla-
dine, so večinoma raztresene med drugimi gozdnimi
parcelami. Nekaj pa je tudi večjih površin, na katerih
pričajo o delavnosti učencev obsežni posrečeni nasadi.
Posebno pomembne so nekatere kulture s sadikami
duglazije.

Dosedanje izkušnje pri pogozdovanjih z mladino
in njihovi uspehi sami nudijo smernice, po katerih
bo treba v bodoče ravnati. Zlasti je treba upoštevati:

1. Vsak učenec naj pri delu razvije vse svoje
zmožnosti. Prešinja naj ga pri delu zavest, da vrši
za posestnika zemljišča in za splošnost koristno delo.

Kadar se prireditve spremene v navadno otročjo zabavo, ne izpolnjujejo več svojega vzgojnega namena.

2. Učitelji in gozdarji naj strogo pazijo, da se sajenje posameznih drevesc izvrši skrbno in pravilno. Čeprav je stremeti za tem, da se opravi čimveč koristnega dela, ne sme zaradi tega trpeti natančnost pogozdovanja. Bolje je, da se sadi manj in dobro, kakor pa veliko in površno.

3. Sadike so vrelec bodočega gozdnega življenja. Zato jih je treba z ljubeznijo negovati in skrbno varovati. Koreninice drevesc ne smejo biti niti trenutek izpostavljene sončni pripeki. Paziti je, da otroci ne trosijo ali izgublajo posameznih sadik in s tem njih vrednost omalovažujejo.

4. Zemljišče, izbrano za pogozdovanje, naj bo po možnosti javna last, kakor na primer šolska, župnijska, cerkvena, občinska, banovinska, društvena itd. Koder takih objektov ni, ali če niso primerni, naj se pogozduje zemljišče zasebnih lastnikov.

Zelo pripravno je, ako je najti za pogozdovanje obširnejši prostor, kjer se lahko vrše dečji dnevi zaporedoma več let. S tem je dana prilika, da učenci pri poznejših prireditvah opazujejo, kako je uspelo delo prejšnjih let.

5. Šole naj bi vsa mesta, ki so jih pogozdile, obiskale še v teku istega leta in zlasti še naslednja leta, da bi se mladina lahko udeleževala s čiščenjem in trebljenjem nasada. Čiščenje in trebljenje mora biti strokovno izvršeno.

6. Učenci naj razpravljajo v pismenih šolskih nalogah, kar so doživeli pri pogozdovanju in kar jih je v gozdu najbolj zanimalo.

7. Prireditve dečjega dne se dajo jako poživiti tudi s tem, da se fotografira deca pri sajenju drevesc. Uspele slike naj se pozneje razdelijo med udeležence.

II.

Za napredek gozdnega gospodarstva

(Nekaj tvarine za predavanja ob priliki prireditve dečjega dne.)

Kakor pri obdelovanju polja, pri živinoreji in drugih gospodarskih panogah, tako se da doseči tudi v gozdnem gospodarstvu velik napredek, ako gospodarimo umno in pravilno. Napredek se javlja s povečanjem rodovitnosti (produktivnosti) gozdnih tal, z naraščanjem množine in vrednosti zaloge lesa v gozdu in s trajnim povišanjem donosnosti gozda.

Gozdno gospodarstvo pospešujemo na mnogo načinov. Od teh naj omenim na kratko one, ki so za naše razmere posebne važnosti in uporabljivosti.

1. Gojite in sekajte gozdove umno!

Jako važen za gospodarstvo je način, kako gojimo in izkoriščamo gozd. Sekanje na golo, ki se je razširilo zlasti po planinskih krajih, je le redkokdaj primerno za našega malega posestnika. Na posekah se bujno razraste plevel in prizadene lastniku mnogo znoja in truda, predno ga iztrebi. Povzroči mu dosti stroškov za pogozdovanje in prikrajša ga na prirastku lesa za več let. Vsega tega se napreden gospodar, koder je mogoče, izogne s tem, da začne gospodariti na prebiralen ali naplojevalen način.

Pri prebiranju izbere vsako drevo, ki ga bo posekal, posebe. S tem lahko dvigne izboljšanje gozda na zelo visoko stopnjo, ako se pri oskrbi gozda ozira na vse koristne podrobnosti, to je ako gozdari, kakor pravimo, »intenzivno«. Pri prebiranju naj gozdni posestnik izseka vse polomljeno, gnilo, posušeno, podjarmljeno in malovredno drevje. Vzgaja naj le

drevesa, ki so zdrava in lahko kljubujejo nevarnostim po ujmah, mrčesu, boleznih itd., ki so koristonosnih vrst in ki živahno priraščajo v višino in debelino. Zdravo drevo osemi svojo okolico z odpornim in žilavim podrastkom in za mladje je dovolj preskrbljeno, ko posekajo dozorelo drevo. Pogozdovati ni treba in prirastek se razvija neprekinjeno.

Naplojevalna sečnja je za manjše posestnike teže izvedljiva in manj prikladna, kakor prebiralna. Vršni se tako, da se najprej dozorel gozd enakomerno preredči. Namen preredčenja je, da ostalo drevje rodi več semena. Čez nekaj let se poseka tretjina do polovica vsega drevja. Na sečišču se pustijo še neposekana najbolj zdrava drevesa, ki imajo nalogo, da vso ploskev zasejejo s semenom. Ko se prepričamo, da se je naravna pomladitev gozda posrečila in da vzklika drevesca ne potrebujejo več sence, posekamo dokončno vse drugo staro drevje. Doba, ki preteče med prvo in zadnjo sečnjo, traja več let in je odvisna od semenskih let. S tem načinom sečnje si prihranimo stroške za pogozdovanje, vendar pa je oplojevalna sečnja težko izvedljiva in zahteva mnogo pazljivosti in izkustev.

Med tremi glavnimi načini sekanja (na golo, prebiralno in naplojevalno) je več prehodov in odtenkov, od katerih je omeniti **sečnjo v skupinah**, ki je nekaka srednja pot med sekanjem na golo in med prebiranjem. Na mali površini posekamo skupino starejših dreves, da nastane majhna jasa, katero sčasoma okoli stoječa drevesa od roba proti sredini zasejejo s svojim semenjem. Jaso posadimo lahko z drevjem poljubne vrste, ako si obetamo od tega izboljšanje gozda.

2. Ohranite in izboljšajte gozdna tla!

Ravno toliko skrbi in pozornosti kakor načinu sekanja moramo posvečati tudi gnojenju gozdnih tal. Umetna gnojila, katerih se poslužuje poljedelec, pri gozdarstvu niso v navadi, čeravno so ž njimi že pričeli delati poskuse. V pragozdih skrbi narava sama za stalno in zadosti močno plodnost tal in vzdržuje

ravnotežje med snovmi, ki jih tla prejemajo in oddajajo. Kakor hitro pa človeška roka ravnovesje (s sekanjem ali kako drugače) razdere, nastanejo pretresljaji in izpremembe, ki ogrožajo obstanek starih zavodov samih in ki spravljajo v nevarnost tudi bližnjo in daljno okolico. Zato bi moral vsakdo, ki izpreminja stanje gozda, pomisliti: ali bo po izvršenem delu ostalo dovolj gnojila za gozdni svet, ali se ni bati poslabšanja tal, ali ne bodo morebiti opešala tako, da ne bo več dovolj hrane za lesno rastlinstvo, ki po svoji velikosti in potrebah daleč prekaša poljsko in travniško bilje.

Gozdna drevesa nabirajo snovi za svojo rast iz zraka, vode, zemlje in posredno iz razkrajajočih se ostankov listja, iglic ter vejic, ki so naravno gnojilo gozdu. Različne drevesne vrste proizvajajo to gnojilo v večjem ali manjšem obsegu. Bukev na primer, daje povprečno toliko listja, da uspeva še vedno dobro, četudi se ji okoli 25 odstotkov odpadlega listja odvzame. Za prehrano gozdnega bora zadostujejo odpadajoče iglice le prvih 30 let. Hrast pa ima na splošno premalo listja, da bi si mogel svoja tla sam ohraniti v nezmanjšani moči. Zato mora kriti nedostatek na gnojilu z odpadlim listjem (igličevjem) drugih drevesnih vrst ali kako drugače. Napreden gospodar mora te temeljne naravne zakone upoštevati in skrbeti, da drevje samo zadosti gnoji tla v gozdu. Posebno mora paziti, da z grabljenjem stelje ne bo jemal zemlji preveč hraniva in s tem slabšal tla v gozdu. Povprečno velja za naše razmere pravilo, da se sme steljariti na istem mestu le vsako četrto leto. Seveda je tudi tako izkoriščanje stelje premočno tam, koder ni bukovja ali kake druge drevesne vrste, ki ima mnogo odpadajočega listja (iglic).

Ponekod donaša voda, ki čestokrat poplavlja gozdove na plitvih rečnih bregovih, dovolj hranilnih snovi za drevje, ki bi si samo z lastnim listjem ne moglo pomagati. Tako so se na primer ohranili hrastovi sestoji v Posavini.

V skrbi za tla se moramo tudi ozirati na vpliv padavin in sonca. Pozabiti ne smemo, da se blago-

dejno namakanje po dežju lahko prevrže v izpiranje in odnašanje rodovitne prsti, če zavode na strmih pobočjih premočno izsekamo. Ravno tako ne smemo izpostavljati tal preveliki sončni pripeki, ki dobro gozdno grudo kemično in fizično razkraja v slab prah in prazno puhljico.

3. Čistite in redčite gozd pravilno!

Gospodarstvo svojega gozda nadalje lahko povzdignemo s pravočasnim čiščenjem in pravilnim redčenjem. Gozd je združba rastlinskih bitij, ki si skušajo — v večnem boju za obstanek med seboj — prisvojiti več tal, več zraka in več prostora na škodo svojih sosedov. V gostih nasadih je borba posebno ljuta in dolgotrajna, ako je vse drevje ene in iste vrste. Komaj močnejše drevo podjarmi slabiče okoli sebe, že stopi v boj z drugimi, ki so v bližnji sosesčini uveljavili svojo oblast.

V medsebojnem boju v gozdu se uniči mnogo tvorne sile, ki bi sicer služila za pospešeni razvoj in prirast posameznih dreves. Zato poseže dober gospodar v tekmovanje rastlin že zgodaj v prvih letih nasada s čiščenjem. Najprej odstranja ves gozdni plevel, ki prerašča mlada drevesca in jih ovira v rasti. Kasneje trebi iz nasada nadležno grmičje in drevje, ki obeta le malo prida in ki je v napotje koristnemu drevju.

Kadar se začne razvijati tekma za prostor in luč pri doraščajočem koristnem drevju, začnemo sestoj redčiti. Najprej spravljamo iz gozda sušice, pohabljeno, polomljeno in bolehalo drevje. Nato izsekavamo slabeje razvita drevesa in napravimo več prostora zdravemu in lepemu drevju.

Pri čiščenju in redčenju pa moramo biti previdni in ne smemo poseči naenkrat premočno v naravni razvoj gozda. Zlasti je treba paziti, da ostanejo drevesa med seboj v tako tesnem stiku, da odmirajo veje v dolnjem delu debel, da je ves prostor dobro zaraščen in da ne nastanejo praznine v gozdu.

4. Pospešujte prirast lesa!

Da bi povišali donosnost gozda, stremimo za tem, da čimbolj povečamo in pospešimo prirastek lesa, ki je odvisen od rasti v višino in debelino. Koliko se da v tem oziru s pravilnim gospodarjenjem doseči, je razvidno iz dejstva, da računamo pri nas na hektar z letnim povprečnim prirastkom 2 do 3 m³ lesa, v deželah pa, koder je gozdarstvo na visoki stopnji, s 6 ali celo več m³.

Prirast lesa je v ozki zvezi z vsem, kar koli posestnik ukrene v svojem gozdu. Omenjeno je že bilo, da prirastek na gozdni parceli, ki jo posekamo do golega, izostane za več let, včasih celo več desetletij. Zato se bomo povsod, kjer je le mogoče, izogibali sekanja na čisto. Dalje bomo skrbeli za dobrino tal v gozdu. Čim rodovitnejša je zemlja, tem lepše se razvija prirastek na posameznih drevesih. Naravnega gnojila, ki ga daje v gozdu padajoče listje, ne smemo jemati iz gozda čez mero, ker s tem bi izgubili na prirastku lesa. S čiščenjem in redčenjem močno pospešujemo prirast mladega drevja, ker ga oprostimo nasprotnikov, ki bi mu sicer odjedali hrano v zemlji in jemali luč nad zemljo.

V starejših gozdih je nekaj let pred dokončnim posekom priporočljivo gozd razredčiti, da dobi več svetlobe in se zaradi tega bolj odebeli. Ta prirastek — imenuje se »svetlobni prirastek« — gre v izgubo, če posekamo gozd brez predhodnega redčenja.

Najbolje izrabimo prirastek, ako sekamo gozd v oni starosti, ko začne na posameznih drevesih priraščanje lesa po količini in vrednosti pojemati.

Pri smreki je — na primer — vsakoletni prirastek lesa od mladosti do okoli 60. leta vedno večji. Od 60. do 80. leta ostane prirastek lesa enak, po 80. letu začne prirastek množine lesa sicer padati, prirast vrednosti lesa pa še nekaj časa raste, ker nam da ono debelino in dolžino lesa, ki se na trgu visoko ceni in teže najde. Kdor seka smreko prezgodaj ali celo pred 60. letom starosti, se zategadelj oškoduje za prirastek in denar. Podoben je poljedelcu, ki žanje žito, preden dozori.

Navedene številke za smreko veljajo v naših povprečnih razmerah. Pri drugih vrstah drevja je odvisno vsakoletno priraščanje s starostjo od njih posebnih lastnosti. Nekatere vrste rastejo hitreje, druge počasneje. Da doseže največ prirastka, ki je mogoč v določeni dobi in v dotični okolici, mora dober gospodar izbrati prave drevesne vrste.

5. 0 izbiri drevesnih vrst.

Kakor je pri živinoreji velikega pomena, da se izbere za posamezne kraje najbolj odgovarjajoča pasma živine, tako je tudi pri gozdnem gospodarstvu važno, da gojimo svojemu zemljišču najprikladnejše in najkoristnejše vrste gozdnega drevja. Posameznih vrst pa ne smemo presojati enostransko, kakor recimo le po hitrosti doraščanja ali samo po vrednosti lesa. Preudariti moramo tudi, kako uspevajo v različnih legah in predelih; kakšno odporno silo imajo proti različnim boleznim in poškodbam; kako vplivajo na plodnost tal; kako se razvijajo v združbi med seboj in z drugim drevjem; v koliki meri ustrezajo domačim potrebam posestnika in če jih je mogoče z dobičkom vnovčiti na bližnjem trgu.

Oglejmo si najprej smreko, ki je med našimi drevesnimi vrstami najbolj razširjena in ponekod pri gozdnih posestnikih najbolj čislana. Najboljša lega za smreko so gorski kraji, kjer je dovolj padavin. Proti mrazu je odporna. Če je močno obsenčena, se hitro posuši. Zadovoljna je z manj globoko zemljo, ki pa mora biti rahla in sveža. Smreka dorašča razmeroma hitro v lepa ravna debla, zato daje dober les za rezano in žagano robo. V visokih legah, koder prirašča jako počasi, daje les z ozkimi letnicami, ki se drago plačuje, tako zvani »rezonančni les«. Smreka s svojimi iglicami zadosti dobro varuje tla pod seboj. Vzgajajo jo največ v čistih gozdih.

Čisti gozdi, v katerih raste le ena vrsta drevja, v splošnem niso priporočljivi za našega malega gozdnega posestnika, ki potrebuje za domačo rabo različne vrste lesa in drv. Smrekovi čisti gozdovi imajo

pa še to napako, da so zelo občutljivi nasproti vetrovom, snegu in napadom mrčesa. Da obranimo smreko teh nevarnosti, primešamo čistim sestojem jelko in bukev v večjih množinah, posamezno pa bor, macesen, duglazijo, gaber, javor, jesen, brest in druge vrste, ki so tamkajšnjim talnim in podnebnim razmeram primerne.

Gozdarji so napravili ob koncu preteklega stoletja veliko napako, ko so sadili vsepovsod samo smreko, ne glede na to, ali so rastle tam prej bukova, jelkina, kostanjeva, borova ali hrastova drevesa. S svojim ravnanjem so zavedli tudi mnogo manjših posestnikov, ki jih še danes posnemajo in trebijo iz svojih gozdov bukev in drugo drevje. Smrekovi nasadi, če so na premočnih tleh, rastejo hitro, pojavi se pa ob njihovih korenih zgodaj rdeča gniloba. Koder pa so smreko sadili na presuhi in preslabi zemlji, tam slabo in počasi raste, boleha in je ovita z gosto brado lišajev. V obeh slučajih pa napada take gozde zelo pogosto mrčes lubadarja, grizlice in prelea, ki ne uniči samo vsega prirastka, ampak prisili tudi posestnike, da morajo posekati zaradi okuženja mnogo nedoraslega, manjvrednega in suhega drevja.

Jelka (hoja) se je morala umakniti smreki na mogih krajih, katere je preje krasila s svojimi svetlosivimi debli in temnim vejevjem. In vendar v rasti nič ne zaostaja za smreko in ima njen les skoraj isto vrednost. Jelka zahteva nekoliko več toplote in globokejša tla kakor smreka. Njene močne korenine pa dosežejo rahlo prst med razpokami in kotlinami kraškega skalovja in najdejo dovolj hraniva in opore. Zato uspeva na kraških tleh bolje kakor smreka. Tudi viharjem, snegu in žuželkam se upira jelka z mnogo večjim uspehom. Zahteva malo svetlobe, zato se ne posuši, čeprav bi bila dalj časa zasenčena. V mladosti ne prenese dosti sonca, zato je ne posajaj niti ne sejaj po sečinah ali na odprtih prisojnih prostorih. Z odpadajočim igličevjem močno gnoji tla pod seboj. Radi svojih lastnosti je jelka posebno pripravna za prebiralno gospodarjenje. Pa tudi za gojitev čistih sestojev je od vseh naših iglavcev najbolj primerna.

Gozdni (navadni) bor je pri nas najbolj razprostranjen po nizkih legah ob Dravi in Muri. Glede tal je prav skromen in se varuje z globokimi koreninami proti suši na peščeni in skalnati podlagi. Tudi mrazu dobro kljubuje. Gozdni bor rabi mnogo svetlobe, daje pa malo sence in hrane zemlji, na kateri raste. Lepo starejše borovje se da vzgojiti le v mešanem gozdu. Kjer stoje posamezni bori med bukovjem, zrastejo v krasna visoka drevesa, ki po vrednosti mestoma nadkriljujejo smreko. Čisti borovi sestoji so v starejši dobi navadno redki in vplivajo slabo na tla. Napreden gospodar jim bo primešal v večjih množinah drevja drugih vrst, ki bolje gnoje tla. To je sicer težavna naloga, ker na izčrpani zemlji drugo drevje nerado raste, vendar se poskusi s kostanjem, gabrom, bukvi-jo, smreko, rdečim hrastom včasih posrečijo. Zelo dobro se skoraj v vseh primerih obnese primes gladkega bora.

Gladki bor ima v mladosti gladek, siv lub in dolge, tanke svetlozelene iglice, ki zelo dobro nasteljejo tla. Glede zemlje je skromen in podoben gozdnemu boru. Raste zelo hitro v višino in debelino, les je zato precej mehak. Mizarji ga rabijo za notranje dele pohištva, čebelarji pa za panje. Največjega pomena pa je gladki bor radi tega, ker slaba tla pognoji v krajih, kjer drugo drevje ne uspeva in s tem zemljo pripravi za gojitev drugemu boljšemu drevju.

Črni bor, ki ima goste, košate veje, hrapavo lubje in dolge temnozeleno iglice, je odporen proti mrazu in pripeki. Zadovolji se z najskromnejšo zemljo, zato ga zasajajo z uspehom na golih kraških tleh. Drevje črnega bora postane sčasoma močno vejnato in grčasto, zato ga je najbolje posekati, kakor hitro je toliko izboljšalo svet, da na njem lahko uspeva jelka ali smreka.

Macesen se ponosno upira viharjem v najvišjih legah. S svojimi globokimi koreninami si tudi iz manj dobrih tal priskrbi potrebno hranivo. Ljubi luč in svetlobo, zato hitro raste v vis. Pozimi odvrže svoje nežno igličevje, katerega je premalo, da bi moglo rodovitnost tal ohraniti ali izboljšati. Zato ga ni

gojiti v čistih sestojih, koder ga pa primešamo drugemu drevju, moramo predvsem skrbeti za to, da bo imel dosti svetlobe in da bo rasel nad drugim drevjem. Zaradi visoke cene lesa je macesen zelo priljubljeno drevo in posestniki bi ga radi gojili tudi v nizkih legah, kar pa se ne posreči vedno.

Poskusi z **japonskim macesnom**, ki je jako podoben našemu in ki raste še hitreje, obetajo, da bi se dalo s sajenjem tega macesna izboljšati gozdno gospodarstvo.

Duglazija je kakor gladki bor in japonski macesen prišla k nam iz daljnih tujih krajev. Po ljubju spominja na jelko, njen les je podoben macesnovini, iglice na pobešajočih se vejicah pa sličijo najbolj smrekovim in so, če jih zmanemo s prsti, prijetnega vonja. Na deblih je razločno videti kolenasta vretena, iz katerih rastejo veje istega leta. Duglazija ima izvrsten les. Tla pod seboj gnoji v zadostni meri. Ker raste v višino in debelino mnogo hitreje kakor naši domači iglavci, je vredna najtoplejšega priporočila. Posebno mali gozdni posestnik bi si z gojenjem duglazije lahko veliko pomagal, ker bi prišel hitreje in večkrat do donosa iz svojih gozdov.

Duglazija se nahaja v Sloveniji posamez in v malih skupinah že po mnogih krajih. Vendar je še vse preredko posajena. Uspeva mestoma dobro, kjer raste jelovje, bukovje in smreka. V banovinskih gozdnih drevesnicah se vzgaja duglazije vedno več in tam jo posestniki lahko naroče.

Izmed listnatega drevja je za naše kraje najvažnejša bukev. Dasiravno so mesto nje v mnogih krajih posadili smreko — kar ni bilo vedno v prid gospodarstvu — zavzema še vedno velik del naših starih zavodov. O bukovju, ki s svojimi srebrno-sivimi, visokimi debli in s svojo bogato razvito krošnjo krasi v vseh letnih časih pokrajinsko lice, velja glede podnebja, odpornosti, priraščanja, obsenčenja, kakovosti tal skoro isto kakor o jelovju. Kjer je bukvi primešano drugo drevje, na pr. smreka, macesen, bor, hrast, itd., je pri prebiranju potrebna posebna skrbnost in previdnost.

Kar se tiče izboljšanja tal, je bukev pred drugim drevjem na prvem mestu. S svojim odpadajočim listjem daje obilo stelje in posestnik, ki grabi listje zmerno in vsako leto na drugem delu gozda, naravne moči gozdnega sveta v dobro zaraščenem bukovju ne bo zmanjšal. Znanstveniki so s preizkušnjami dognali, da bukev s svojim listjem proizvaja toliko gnojila, da ga brez škode odda lahko eno četrtno. Dober gospodar bo zato grabil listje na istem kraju gozda le vsako četrto leto. Pri steljarjenju se bo posluževal le lesenih grabelj, da ne odgrebe prsti. Pazil bo, da ne poškoduje mladega gozdnega zaroda. Zato bo opustil grabljenje listja spomladi in na mestih, ki so namenjena za novo pogozdovanje.

Bukev primešana drugemu drevju zmanjša nevarnost, ki preti gozdu od mrčesa. V jelovih gozdih, iz katerih so iztrebili vse bukovje, se je pojavil v veliki množini jelov brstni zavijač in napravil mnogo škode.

Bukovino porabijo največ za drva. Vedno večje pa postaja povpraševanje po bukovem lesu za tehnično porabo, tako na pr. za železniške pragove, pohištvo, razno orodje itd. Zaradi uporabnosti in ker je lepega bukovega lesa vedno manj, mu cena stalno narašča.

Zaradi izvrstnih lastnosti, ki jih ima bukev za uspevanje gozda in radi rastoče vrednosti njenega lesa ni prav, če jo iztrebimo in odstranimo iz gozdov. Zlasti mali posestnik bi moral bukev, vsaj v manjših množinah, puščati na svojih parcelah in jo umetno primešati drugemu drevju tam, koder je ni.

Poleg bukve je v listnatih gozdih precej razširjen (beli) gaber, ki pa ne daje tlom toliko hraniva kakor bukev, za katero zaostaja tudi v rasti. Radi trdega lesa, ki je za orodje jako dober, ga pusti napreden gospodar med drugim drevjem — toda le posamezno.

Hrast zahteva veliko svetlobe in ne daje zemlji tega, kar ji odjemlje. Ne bomo ga zato gojili v čistih sestojih razen tam, kjer tla (na primer zaradi vsakoletnih poplav) ne potrebujejo za ohranitev svoje rodovitnosti odpadajočega listja. Saditev posameznih hrastov med drevjem, ki boljša tla, pa je zelo priporočljiva radi trdnega in trpežnega hrastovega lesa.

Od hrastov raste **dob** ali **poletni hrast** v nizkih legah in na dobrih tleh precej hitro. Počasneje raste navadni hrast (gradenj), ki je zadovoljen s slabšo zemljo, in ki daje tudi nekoliko slabejši les. **Rdeči (amerikanski) hrast** priporočajo radi tega, ker ima več listja in bolje ohrani tla, kakor druge vrste hrasta. Cer daje dobra drva, nima pa nič kaj trpežnega lesa in ni za stavbe.

Lepo in koristonosno drevo je **domači kostanj**, ki raste po prisojnih in nižjih legah. Njegov les služi za različne domače potrebe. Prodaja se razmeroma lahko in se uporablja zlasti za stavbe na vlažnem in mokrem, za izdelovanje strojil (tanina), za brzovjavne droge, za trtno kolje itd. Kostanj s svojim obilnim listjem zemljo varuje pred slabšanjem, zahteva pa tudi globokejša in rodovitna tla. Gojimo ga lahko v čistih in mešanih sestojih. Najbolj priporočljiva je saditev ali setev kostanja v manjših skupinah, kjer ima dosti sončne svetlobe, in na robu gozda.

Vrednost, korist in donosnost gozda se da povišati še s primesjo posameznih dreves jesena, javora in bresta. Zlasti mali posestnik mora skrbeti za to, da ima v svojem gozdiču na razpolago različnega lesa za domače potrebe. Pa tudi kadar les prodaja, je dosti na boljšem, če more nuditi kupcu les različnih vrst. Ako ne najde odjemalca za eno vrsto lesa, ga bo našel za drugo. Les odda lahko v manjših količinah tudi domačim malim obrtnikom. Iz istih vzrokov je priporočati, da se primešajo gozdu še posamezne lipe, češnje, orehi, divje hruške in jabolane.

Po krajevnih in talnih razmerah je pri izbiri gozdnega drevja upoštevati tudi akacijo, črni gaber, jelšo, topol. Breze in vrbe so posebnega pomena za gozd, ker se pojavijo najprej na posekah in varujejo s tem gola tla.

Izbira med posameznimi vrstami gozdnega drevja je torej jako velika. Posestnik ima zato možnost, da z gojenjem onih drevesnih vrst, ki so za njegove razmere najkoristnejše, izboljša svoj gozd in njegovo donosnost v teku let močno dvigne.

III.

Navodilo za pogozdovanje s setvijo*

Pogozdovanje s setvijo se vrši tako, da se seme gozdnega drevja poseje naravnost na gozdna tla.

Smreke, bore in macesne lahko sejemo v čisto posekanih gozdnih prostorih. Če je zemlja rahla in gnojna, je ni treba mnogo pripravljati, ampak očistiti se mora le plevela in grmovja, drugače se pa mora z železnimi grabljami pregrabiti in zrahljati, ali pa tudi nekoliko prekopati.

Seje se na »široko« ali pa »mestoma« (v vrstah, na ploščah, v jamicah).

Pri setvi »na široko« se seme po vsem prostoru enakomerno poseje, kar se doseže najlaže, če se seme razdeli v dva enaka dela, in če polovico navzkriž druge posejemo. Pri setvah v vrstah se pa pripravijo ali obdelajo tla v progah, in se te proge obsejejo. Vrste se napravijo 1 do 1^{1/2} m vsaksebi in 30 do 50 cm široke ter v hribih ne smejo potekati navkreber, ampak vodoravno, da voda ne odnaša zemlje in semena. S setvijo v vrstah se prihrani na semenu in se pogozdeni prostori kasneje laže oskrbujejo; treba je pa tla boljše obdelati in proge pogosteje posejati, da ne nastanejo večje goljave, ako vse seme ne vzkali.

Smrekovemu semenu se v sončnih legah pri-meša nekoliko borovega, ker bor v mladosti hitro raste in smreko obsenčuje.

Posejano seme, kateremu zadostuje, če je ¹/₂ cm globoko v zemlji, se z grabljami zagrebe. Rastlinice

* Ta odstavek je z izpremembami in izpopolnitvami prevzet iz knjige Avgusta Guzelja »Navod za oskrbovanje malih gozdnih posestev«, ki jo je izdalo leta 1903. gozdarsko društvo za Kranjsko in Primorsko v Ljubljani.

se prikažejo pri ugodnem vremenu v treh do štirih tednih.

Jelka se ne seje po goljavah, temveč le v senci drugega drevja. Tudi se ne seje kakor smreka na spomlad, ampak jeseni, ker čez zimo shranjeno seme izgubi mnogo na kaljivosti.

Bukove gozde, v katere nameravamo zasejati jelke, pred setvijo nekoliko izsekamo. Tla se nič ne pripravijo za setev, ogrebe se le nekoliko staro listje. Koncem septembra nabrano ali nabavljeno jelkino seme se takoj na široko poseje, dokler so bukve še zelene, da ga odpadlo listje pokrije.

Večjidel se sejejo jelke mestoma na ploščah (v ploskvicah) do $\frac{1}{2}$ m premera, katere je po dotičnem gozdnem svetu v razdaljah 2 do 3 m primerno razvrstiti, zemljo nekoliko zrahljamo in tam posejano seme z grabljami zagrebemo. Del drevesc, katera na takih »ploščah« včasih prav gosto zrastejo, se v 4. ali 5. letu izruje in se po gozdu presade.

Tudi **bukov žir** se seje le v gozdni senci. Setev, navadno na široko (po celem), vzkali v petih do šestih tednih.

Želod se sadi slično kakor fižol ali grah v jamice, katere se napravijo 1 m narazen ali pa še gosteje z motiko ali za to pripravnim kolcem. Da pravilno vzkali, ga moramo do 4 cm globoko položiti v jamice in ga zagrniti z zemljo. Sadimo ga jeseni ali na spomlad. Kaliti prične v zadnjem primeru pet do šest tednov po saditvi.

Setev **kostanja** je najuspešnejša jeseni, ker kali seme že prihodnjo spomlad v aprilu ali maju. Če hočemo potakniti kostanj na spomlad, ga moramo preko zime, najbolje z luščinami vred, shraniti v pesku, sicer se preveč izsuši in pokvari. Dobro je, če prostor, na katerem nameravamo saditi kostanj, prekopljemo ali razorjemo in tla očistimo vsega plevla. V zrahljane luknjice ali brazde potaknemo seme in ga pokrijemo z zrahljano prstjo kake 4 cm visoko. Ker gre precej kostanjevega semena radi raznih škodljivcev v izgubo, ga moramo saditi precej na gosto. Priporočajo razdaljo 30 cm vsaksebi.

Enako se seje tudi seme drugega drevja in se na sploh toliko pokrije z zemljo, kolikor je seme debelo. Mesta, kjer se je setev pokvarila, oziroma kjer je izostala, je treba posaditi s sadikami.

*

Za setev potrebno seme si nabereмо sami ali ga pa kupimo. Seme mora biti zdravo, popolnoma zrelo, s krepkih zdravih dreves in dobro shranjeno. Nabiranje semena je za gozde, kateri se naravno pomlajujejo, škodljivo, omejiti se mora torej na gozdne kraje, kjer je naraščaj zagotovljen in pa na take dorastle gozde, kateri se še ne pomlajujejo. Če se seme ne pobira po tleh, ampak trga z drevja, se drevje ne sme poškodovati. Storži igličastega drevja naj se pobirajo kolikor mogoče le od posekanih ali za posek namenjenih dreves. Na stoječa drevesa ni treba plezati s krampeži in lomiti vej, ampak se trgajo storži z drogi, ki imajo pribito na koncu za to prirejeno železno kljuko (ključ).

Smrekovi storži dozore meseca oktobra in se trgajo oktobra in novembra.

Jelovi storži dozore meseca septembra ali oktobra, obrati jih je pa treba takoj, ker seme hitro izpade in se storži oluščijo.

Macesnovi storžki dozore oktobra meseca in se odpro na spomlad. Trgati jih je torej po zimi. Prazni storžki pa ne odpadejo, ampak ostanejo tri do štiri leta na drevju in postanejo temnejše barve. Polni in sveži storžki se tedaj od njih razločujejo po svetlorjavi barvi.

Storži navadnega in črnega bora dozore šele oktobra druge jeseni po cvetju in se nabirajo naslednjo zimo.

Žir dozori pozno jeseni in kmalu odpade. Pobirajo ga po tleh ali pa otresajo z dreves.

Želod doba in gradnja dozori jeseni meseca oktobra, želod cera v drugi jeseni in se nabira, oziroma grabi po tleh. Zgodaj odpadli želod je črviv, zato naj se z nabiranjem nekoliko počaka.

Kostanjevo, javorjevo, gabrovo, jesenovo in jelševo seme trgajo jeseni, ko dozori. Mali češarki jelš se ob suhem vremenu hitro odpro in izpraznijo, zato jih je najbolje potrgati začetkom oktobra, čeprav so še nekoliko zeleni.

Brestovo seme dozori meseca junija in se takoj nabira ter poseje.

*

Nabrano seme se izloči iz oplodja in se primerno shrani, ako se takoj jeseni ne seje.

Seme igličastega drevja se zmane in stare, da se odloči od perutk. Očisti se lahko v navadni žitni čistilnici.

Shraniti se mora seme na zračnih, ne vlažnih in pregorkih prostorih in zlasti debelejše, kakor želod ali žir, je potrebno večkrat premešati. Da ga obvarujejo miši, ga obesimo tudi v košarah ali v rahlih vrečah.

Jelovega ali macesnovega semena se vedno veliko pokvari, drugo seme, zlasti smrekovo in borovo se pa prav dobro ohrani tudi dve do tri leta, seveda izgubi delno na kaljivosti.

Včasih bo doma nabrano seme — posebno igličasto (razen jelke) — malo vredno, včasih bo pregreto ali neprečiščeno. Kalilo bo slabo ali pa sploh ne. Zato seme raje naročamo v sušilnicah za gozdna semena ali v trgovinah, ki jamčijo za napovedano kaljivost semena.

O semenu igličastega drevja, ki smo ga kupili, se prepričamo, koliko je kaljivega, če ga v odšteti množini denemo na primerno gorak prostor med dva mokra sukna odrezka, ki morata ostati zmerno in redno vlažna. V treh do štirih tednih mora dobro seme vzkaliti. Če jih je torej od 100 zrn 70 vzkalilo, imamo seme, katerega je povprečno 70 odstotkov kaljivega.

Od debelejšega semena se za poskušnjo nekaj zrn prereže. Sveže seme ima polno in sočno, belorumenkasto jedro.

Seme igličastega drevja se lahko pred setvijo šest do dvanajst ur namaka v vodi.

Tako seme hitreje in enakomerneje vzkali, ker se v vodi napne.

*

Množina semena posameznih vrst drevja, katera se porabi pri setvi v gozdih, je zelo različna in odvisna največ od kakovosti gozdnega sveta, od kaljivosti semena in od načina, kako se seje. Na zelo rodovitnih, čvrstih in dovolj vlažnih tleh se seje redkeje, kakor na slabi, suhi plevelni zemlji in v sončni legi.

Pri gostejših setvah se drevje prej sklene in varuje zemljo, debela pa postanejo bolj gladka in polnolesna. Pri polni setvi (na široko) se potrebuje povprečno za 1 ha:

smrekovega semena	14 do 18 kg
jelovega semena	60 do 80 kg
semena gozdnega bora	14 do 18 kg
semena črnega bora	15 do 20 kg
macesnovega semena	16 do 20 kg
želoda (1 kg ima 220 do 250 zrn)	800 kg
žira	250 kg

Če se seje v vrstah, na ploskvicah ali v jamice, se porabi od te množine v razmerju posejanega prostora manj semena. Želoda na pr. se rabi pri pol metra oddaljenih jamicah 180 do 200 kg na ha.

*

Poudariti je k sklepu le še to, da je v naših krajih, kjer imamo večino gozda na kraškem in kamenitem svetu ali v hribih, redkokedaj ugodna prilika goljave zasejati, ampak se bolje obnese saditev.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA

00000510780

